

HABERLER:

TÜRK TARİH KURUMUNUN KORUYUCU BAŞKANI MİLLÎ ŞEF İSMET İNÖNÜ'NÜN KURUMU İKİNCİ DEFA TEŞRİFLERİ

Türk Tarih Kurumunun Koruyucu başkanı Millî Şef İsmet İnönü 20 Haziran 1941 Cuma günü öğleden sonra ikinci defa olarak Türk Tarih Kurumunu yüksek huzurlarıyla şereflendirmişlerdir. Kurumun fahri Başkanı Maarif Vekili Hasan Âli Yücel ile Kurum Başkanı ve üyeleri tarafından karşılanan Millî Şef, kütüphane salonunda toplanan Umumi Heyete başkanlık etmişler ve bu sırada Başkan Bay Hasan Cemil Çambel tarafından gündemdeki maddeler hakkında arzolunan izahatı büyük bir alâka ile takip buyurmuşlardır. Bu izahat arasında Millî Şefin bundan evvelki teşriflerinde Kurumun muhtelif alanlardaki çalışmalarına dair verdikleri direktiflerin ne suretle tatbik mevkiine konmuş olduğu ve bunlardan ne neticeler alındığı keyfiyeti de vardı. Bunun Üzerine Millî Şef üyelerden ayrı ayrı çalıştıkları konular hakkında izahat almışlardır.

Bundan sonra Koruyucu Başkanın bilhassa emir buyurmuş oldukları Selçuk tarihi ile Osmanlı tarihinin muhtelif devirlerinin tetkiki ve yazılması hakkında alınan tedbirler arzolunmuştur. Daha sonra bu yıl yapılan hafriyatlarla bu hafriyatlardan alınan neticeler hakkında hafriyat direktörlerinin verdikleri izahatı dikkatle takip buyuran Millî Şefe bu hafriyatlardan çıkarılan bazı eserler de gösterilmiştir.

Millî Şefe son zamanlarda Kurumca telif ve tercüme suretiyle hazırlanmış eserlerle basılmış ve basılması kararlaştırılmış olan eserler hakkında da izahat verilmiştir. Bu eserlerden Alaca-Höyük ve civarında köylüler tarafından kilim ve çorap gibi ev eşyasında kullanılan motifler üzerine yapılmış olan etüt Millî Şefin bilhassa ilgi ve takdirlerini kazanmış, etnografya ve kültür tarihimizin mühim malzemelerinden birini teşkil eden bu koleksiyonun bastırılmasını emir buyurmuşlardır.

Millî Şef Kurumdan ayrılırken başlanmış olan işlerin süratle ikmalini emir buyurmuşlar ve şimdiye kadar yapılan işlerden dolayı yüksek takdir ve memnurluklarını söylemişlerdir.

TÜRK TARİH KURUMUNUN SON ALTI AYLIK ÇALIŞMALARI

HAFRİYATLAR :

ALACAHÖYÜK HAFRİYATI — Alaca Höyük hafriyatının 1941 mevsimi çalışmaları şu neticeleri vermiştir. a) evvelki yıllarda kısmen meydana çıkarılmış olan üstüste iki Eti Mâbedi bu yıl daha geniş ölçüde açılmıştır. b) ötedenberi

sanat tarihi mütehasısları höyükteki İsfenksli kapının muahhar bir devre ait olduğunu iddia etmekte idiler. Bu yıl yapılan tetkikler bu iddianın doğruluğunu teyit etmiştir. c) höyükte Eti sitesinin tıpkı Boğazköyde olduğu gibi toprak bir set üzerine yapılmış bir sur ile çevrilmiş olduğu meydana çıkarılmıştır. ç) Eti katında ve ayrı ayrı üç yerde, fazla miktarda kısmen işlenmiş demir bulunmuştur. Maden sanayii bakımından gerek Eti devrinde, gerek daha derinlerdeki bakır devri tabakasında bulunan ve yüksek maden işçiliğini gösteren buluntuların beşer kültür tarihi bakımından önemi şüphesiz pek büyüktür.

KARAOĞLAN HAFRİYATI — Karaoğlanda dört yıldanberi devam eden kazıya bu yıl da devam edilmiş ve Firikya, Eti, Proto Eti ve bakır çağı tabakalarını ihtiva eden höyük sahası daha geniş ölçüde açılarak yüzlerce kültür eşyası, mimarî belgeler meydana çıkarılmıştır. Karaoğlan hafriyatı bize Şimal-Cenup istikametinde olduğu kadar Garp-Şark istikametinde de yürüyen bir Proto-historik yolun varlığını ilk gösteren merkezdir. Eti medeniyetinin şimdilik en garp yerleşme istasyonudur. Anadolunun garbında ve garp cenubundaki medeniyetlerle bir rabita vazifesini görmektedir.

KONYA HAFRİYATI VE İSTİKŞAFLARI — Karaoğlan kazılarının verdiği neticeler Anadoludaki son kazıların ve gezilerin verdiği neticelerle birleştirilince «Tuzgölü» sitepini geçmek ve mümkün olduğu kadar cenupta bir araştırma yapmak gerekmişti. Türk Tarih Kurumu bu maksatla 1941 mevsiminde bir kazı ekibini bu işle ödevlendirdi. Alınan neticeler şöyle hulâsa edilebilir: a) Ankara-Konya arasında şimdiye kadar kısmen bilinen klâsik çağlar yolundan başka bakır çağından beri işleyen bir yolun varlığı meydana çıkarıldı. b) bu civarda yeniden bir çok höyüklerin yerleri tesbit edildi. Bu höyüklerden Bakır, Eti, Firikya, ve Klâsik çağlara ait çanak çömleklerle kültür eşyası toplandı. Bu suretle Tuzgölü sitepinin şarkından Toroslara ve Kayseriye, garbindan da Konyaya inen yollar meydana çıkarılmış oldu. c) Konya ovasının çevresi sıkı bir araştırmaya tâbi tutularak burasının Proto-Historik çağlarda kesif bir yerleşmeye sahne olduğu tesadüf edilen her büyüklükteki höyükler sayesinde tesbit edildi. ç) Konya şehri içindeki Alâeddin tepesinde yapılan sondajlar ve Alâeddin köşkünün etrafındaki kazılarla bu tepenin bir höyük olduğu meydana çıkarıldı. Ve Osmanlı, Selçuk Bizans, Roma, Helenistik ve Firikya çağlarında bu tepenin kullanılmış olduğu tesbit edildiği gibi Alâeddin köşkünün plânı ve mimarî üslûbiyle malzemesi hakkında esaslı fikirler elde edildi.

ÇANKIRIKAPI HAFRİYATI — Çankırıkapıda Milâttan sonra III üncü asırdan IX uncu asra kadar kullanıldığı anlaşılan büyük hamamın meydana çıkarılmasına bu yıl da devam edilmiş ve 130 metre uzunluğundaki cephesiyle dünyanın en büyük hamamlarından biri olan bu güzel eser kısmen de restore edilmek suretiyle arkeoloji âleminin tetkik nazarlarına konmuştur. Hamamın önümüzdeki yılda büsbütün açılması mümkün olacaktır.

RHEGİON HAFRİYATI — Küçükçekmece civarında ve denize hâkim bir tepe üzerinde bina edilmiş olan Bizans devrine ait Rhegion şehri harabeleri üzerinde 1938 yılındanberi başlanan hafriyata 1941 de de devam edilmiştir. Tamamiyle toprakla örtülerek mevcudiyeti hemen belirsiz bir hale gelmiş olan Rhegion'un bu hafriyatla mühim bir kısmı meydana çıkarılmıştır. Mimarî bakımdan büyük [bir önemi olan, mozayikleri, hamamı ve diğer müstemilâtiyle muazzam bir bina bakiyesi ve şehri kuşatan surlar meydana çıkarılan eserler arasındadır.

DÜNDARTEPE HAFRIYATI VE SAMSUN CİVARI İSTİKŞAFLARI — 1940 yılında başlanmış olan Samsun civarındaki Dündartepe hafriyatına 1941 yılında da devam edilmiştir. Bakır çağı ve Eti kültür tabakalarını ihtiva eden bu höyük Anadolunun Karadeniz sahillerinde tesbit edilen ilk sahil durağı olarak hususî bir önem taşımaktadır. Burada tesbit edilen Bakır çağı kültürü iki ayrı arkeolojik çehre göstermektedir. Tepenin üst kısmını teşkil eden parçada gri renkli ve beyaz çizgilerle süslü seramikle birlikte midye kabuklarından müteşekkil mutbak bakiyesi meydana çıkarılmıştır. Bu bakır çağı kültürü gerek seramik ve gerekse midye kabukları bakiyesinden dolayı tepenin kenarlarında bulunana ve üzerinde Eti çağı kültürü ile kırmızı seramik buluntuları bakımından iç ve orta Anadolu Bakır çağı kültürünün hususiyetlerini gösteren kültürden ayrılmaktadır. Bu Bakır çağı kültürü mutbak bakiyelerinden dolayı Mezolitik ve Neolitik çağlarda mevcudiyetini bildiğimiz *Kjökönmödings* kültür hususiyetinin Anadolu sahil Bakır çağı kültüründe de devam ettiğini meydana çıkarmıştır. Yine bu kültür tabakasında ele geçirilen bir *Istatüet* bilhassa çok güzel *Isteatopij* bir morfoloji göstermesi bakımından önemlidir.

Dündartepe hafriyat heyeti bu civarda yaptığı gezilerde şimdiye kadar malûm olmıyan birçok yeni höyükler, düz iskân sahaları ve kaya sığınakları da tesbit etmiştir.

BASILMASINA KARAR VERİLEN ESERLER :

ZEHRA ÖRNEK : ALACA-HÖYÜK VE CİVARI ÖRME VE DOKUMA MOTİFLERİ — Türk Tarih Kurumu Anadolu tarihinin en eski belgelerini kazılarla meydana çıkarırken binlerce yıllık Türk kültürünün hâlâ köylerimizde ve kasabalarımızda yaşamakta olan bakiyelerini de toplamayı tarihi sentezin tamamlanması bakımından faydalı görmüş ve bu işe Alaca-Höyük'ten başlamıştı. İlk eseri Kurum âzasından Hâmit Koşay hazırlamış ve *Alaca - Höyük Maddî Kültür Albümü* adını verdiği bu eserin basılması kararlaştırılmıştı. İkinci eseri Kurumun hafriyat mimarı Süleyman Örneğin eşi Bayan Zehra Örnek hazırlamıştır. Bu eser Alaca-Höyük ve civarında kilim, çorap, peşkir gibi örme ve dokuma ev eşyasında kullanılan üçyüze yakın motifi orijinal renkleriyle göstermekte, bu motiflerde kullanılan yüzlerce ıstılahı tesbit etmektedir. Yalnız maddî kültür bakımında değil, dil bakımından da zengin bir kaynak olan bu esere eşyanın dokunması, kullanılması, boyaların hazırlanması hakkında da mevcut bilgi ve âdetleri tesbit eden bir önsöz eklenmiştir. Eser ilk fırsatta matbaaya verilecektir.

ADALET TÜZE : SİYAKAT ANAHTARI — Başvekâlet Arşivi tasnif heyeti şeflerinden Bayan Adalet Tüze tarafından hazırlanan bu eser arşiv vesikaları üzerinde çalışacak genç tarihçelerimize kılavuz hizmetini görecektir. Osmanlı İmparatorluğunun bilhassa malî kayıtlarında kullanılan siyakat yazısı, okunması hakikaten müşkül ve okuyanları da gün geçtikçe azalan bir yazıdır. Bu itibarla Bayan Adalet Tüzenin eseri tam zamanında yazılmış faydalı bir kılavuz olacaktır.

SALÂHATTİN ELKER : DİVANÎ RAKAMLAR — Başvekâlet Arşivi Müdür muavini Bay Salâhattin Elker'in uzun çalışmalardan sonra hazırladığı bu eser de *Siyakat anahtarı* gibi bir kılavuz kitaptır. *Divanî rakamlar* yahut eski ismiyle *Erkamı divaniye*, arapça adet adlarının bir iki harfi alınmak suretiyle vücade getirilen ve mikdar ifade eden bir takım işaretlerdir ki bu işaretler Osmanlı İmparatorluğunun resmî muamelelerinde kullanılmıştır. Bu itibarla Arşiv vesi-

kaları üzerinde çalışan tarihçiler bu işaretlere sık sık tesadüf ederler. *Divanı rakamlar* da tıpkı siyakat yazısı gibi okunması güç ve okuyabilenleri parmakla gösterilecek kadar az olan bir rakam şeklidir ki Bay Salâhaddin Elker bu değerli eseriyle bu rakamların tarihçesini, nerelerde kullanıldığını, her şeklin ifade ettiği kıymeti çok vakıfane bir şekilde yazmış bulunmaktadır. Bu eser de evvelkisi gibi genç tarihçilerimize kıymetli bir rehber olacaktır.

EN ESKİ MÜHİMME DEFTERİ — Topkapısarayı müzesi arşivinde 951-952 Hicri yıllarına ait bir Mühimme defteri vardır. Bu defter arşivlerimizde bulunan mühimme defterlerinin en eskisidir. Mühimme defterleri - malûm olduğu üzere - *Divanı Hümayun* dan çıkan hükümleri ve emirleri ihtiva eder. Bu itibarla Divanın bir nevi zabıt ceridesidir. Bu defterler aynı zamanda devlet kanun ve nizamlarının mecellesi hükmündedir. Topkapısarayında bulunan bu en eski Mühimme defteri Beylerbeylerine, Sancak beylerine, kadınlara ve sair devlet ricaline yazılan 530 gizli hükmü bir araya toplamaktadır. 951-952 yılları kanununun Avusturya seferine tekaddüm eden yıllardır. Bu itibarla defter, ordu ve donanmanın hazırlığına ait tarihlere geçmemiş en mühim kayıtları, devlet teşkilâtına dair kıymetli malûmatı ihtiva etmektedir. Türk Tarih Kurumu arşivimizin, bu en değerli vesikasını hem fototipi olarak, hem de Türk harflerine çevrilmiş olarak bastırmayı kararlaştırmıştır. Defterin basım hazırlıklarına başlanmıştır.

SELÇUK KİTAP TEZYİNATI ÜZERİNE BİR DENEME VE BAZI ÖRNEKLER — İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp tarihi profesörü Doktor *Süheyl Ünver* ve *Mihriban Sözer* tarafından hazırlanan bu küçük eser Selçukilerin kitapları süslemek için kullandıkları çok zengin motifler üzerine hazırlanmış bir etüdüdür. Bu motiflerin renkli ve renksiz resimlerini de ihtiva eden eser Türk tezyini sanatının bu şubede ibda ettiği yüzlerce örneği gözümüzün önünde canlandırmaktadır. Eser ilk fırsata matbaaya verilecektir.

RUMELİ ÂYANLARINDAN TİRSİNİKLİ İSMAİL, YILIK OĞLU SÜLEYMAN VE ALEMDAR MUSTAFA PAŞA — Türk Tarih Kurumu azasından Profesör *İsmail Hakkı Uzunçarşılı* tarafından arşiv vesikalarına göre yazılan bu eser âyanlar hakkında kısa bir fasıldan sonra Rumeli âyanlarından üç zatın hayatları hakkında toplu malûmatı ihtiva etmektedir. Yakın Osmanlı tarihinin bu üç tarihî siması hakkında en yeni vesikalara dayanılarak yazılmış olan eser matbaaya verilmiştir.

YENİÇERİ DEFTERİ — Eski ve mühim arşiv vesikalarının muntazaman neşrini karar altına almış olan Türk Tarih Kurumu Kanunî devrine ait Mühimme defterinden sonra Başvekâlet arşivinde bulunan Yeniçeri defterini de aynen bastırmaya karar vermiştir. Eser ilk fırsatta matbaaya verilecektir.

ÇİNİN ŞİMAL KOMŞULARI — Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sinoloji Profesörü *Eberhard* tarafından Çince membalardan derlenerek meydana getirilmiş olan bu eser Çinin şimalinde yerleşmiş olan muhtelif boylar hakkında malûmat vermektedir. Türk tarihiyle çok yakından alakası olan bu eserin de basılmasına başlanmıştır.

CEVDET PAŞANIN MARUZATI — Cevdet Paşanın İkinci Abdülhamide Maruzat adı altında verdiği beş defter vardır. Bunlar Cevdet Paşanın Abdülmecit devrinde üzerine aldığı bazı işlerle muhtelif dahilî meselelere dair malûmatı ihtiva

eden hatıratır. Bu defterlerden bir kaç vaktiyle Türk Tarih Encümeni mecmuasında basılmıştı. Son zamanlarda İstanbul İnkılâp müzesine devredilen *Muallim Cevdet* kütüphanesinde bu Maruzatın neşredilmeyen kısımlarının da bulunduğu Türk Tarih Kurumu tarafından haber alınmış ve yakın tarihimizi alâkadar eden bu defterlerin basılmış olan kısımlarla birlikte yeniden tabettirilmesine karar verilmiştir.

NAMIK KEMAL, ZİYA GÖKALP VE MEHMET EMİN YURDAKULUM KÜLLİYATI — Türk Tarih Kurumu inkılâp tarihimizde eserlerle büyük tesirler bırakmış olan bu üç edip ve mütefekkirimizin külliyyatını toplamağı ve bunları bir seri halinde bastırmağı kararlaştırmış ve derhal işe başlamıştır. Bu külliyyat yakın bir zamanda neşir sahasına çıkacaktır.

ATATÜRK VE CUMHURİYET BİBLİYOGRAFYASI — Türk Tarih Kurumu ve Maarif Vekillığı Talim ve Terbiye Heyeti azasından *Faik Reşit Unat* tarafından hazırlanan bu eser Atatürk ve Türkiye Cümhuriyeti hakkında yazılmış 800 den fazla eseri ihtiva etmektedir. Eser matbaaya verilmiştir.

OSMANLI SEFARETNAMELERİ — Bu eser de Bay *Faik Reşit Unat* tarafından hazırlanmıştır. Osmanlı hükümeti tarafından muhtelif şark ve garp devletleri nezdine gönderilen elçilerin yazdıkları sefaretnameler hakkında çok etraflı bir etüdtür. *Faik Reşit Unat* bu eseriyle ilk defa bu sahada yazılmış bir etüdü Türk ilim âlemine vermiş oluyor.

YENİDEN TERCÜME ETTİRİLEN ESERLER :

İBNÜLESİR TARİHİ — İbnülesirin «*Elkâmil Fittarih*» adını taşıyan 14 ciltlik büyük eseri İslâm ve Türk tarihi bakımından en önemli kaynaklardan biri olduğu malûmdur. Türk Tarih Kurumu bu mühim eseri Türkçeye çevirtmeğe karar vermiş ve tercümeğe başlatmıştır. Eser *Zakir Kadiri Ugan* tarafından dilimize çevrilmektedir. Eserin birinci cildi - ki bir nevi umumî tarihtir - vaktiyle Maarif Vekâleti tarafından tercüme ettirilmiş olduğundan Kurum Muhammedin nesebiyle başlıyan ikinci ciltten itibaren tercümeğe başlatmıştır. Eser 629 Hicrî yılına kadar olan vekayii ihtiva etmektedir. Tercümeğe Leiden tabı esas tutulmuştur.

TECARİBÜLÜMEM - *İbni Meskeveyh*'in bu eseri Tufanın sonundan başlayarak 369 hicrî yılına kadar gelen olayları toplamaktadır. Kendi 421 hicrî yılında ölmüştür Eserin 295 yılından itibaren başlayan kısımları ile 389 yılına kadar gelen ve başkası tarafından yazılan zeyli tercüme edilecektir. Tercümeğe Mısırdaki 1914 te basılmış olan nüsha esas tutulmuştur. Tercüme Diyanet İşleri memurlarından Bay *Kvameddin Burslan* tarafından yapılmaktadır.

NİZAMEDDİN ŞÂMÎ: ZAFERNAME — Timurun emriyle ve onun fütuhâtına dair (804 - 806) hicrî (1401 - 1403) milâdî yıllarında farsça yazılmış olan *Nizameddin Şâmi* nin *Zafernamesi* Timur devri için en mühim kaynaklarından biridir. Bu eser Beyazıt umumî kütüphanesi müdürü Bay *Necati Lugal* tarafından dilimize çevrilmiştir. Tercümeğe 1937 de Çekoslovak Şark Enstitüsü delâletiyle *Felix Tauer* tarafından bastırılan nüsha esas tutulmuştur.

ŞEREFEDDİN YEZDÎ: ZAFERNAME — 828 hicrî 1424 - 25 milâdî yıllarında yazılan bu eser de Timur devrinin bir tarihidir. Türk tarihinin kaynaklarından biri olmak itibariyle Türk Tarih Kurumu tarafından dilimize çevriltilmek-

tedir. Tercümeyle 1887 de Calcutta'da basılan nüsha esas tutulmuştur. Tercümeyle Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi doçentlerinden Bay *Baki Gölpinarlı* yapmaktadır. Birinci cildin tercümesi bitmiştir.

HONDMİR: HABİBÜSSİYER — 1521 - 1524 yılları arasında yazılmış olan bu eser en eski zamanlardan *İsmail Safavî* nin hayatının sonuna kadar gelen umumî islâm tarihidir. Farsça olan bu eserin Türk tarihine ait üçüncü cildi vaktiyle *Üçüncü Ahmed* devrinde Türkçeye tercüme edilmiştir. Türk Tarih Kurumu bu cildi bugünkü Türk lehçesine naklettirmektedir.

Bu eserlerden başka Türk Tarih Kurumu garp dillerinde yazılmış Türk tarihine ait eserlerle tarih kültürüne hizmet edecek eserleri de Türkçeye tercüme ettirmeği kararlaştırmıştır. Tercümesine başlanmış olan bu cins eserler şunlardır:

- 1 — *Brandi* : Rönesans
- 2 — *Aulard* : Fransız inkılâbı tarihi
- 3 — *Hammer*: Osmanlı devleti teşkilâtı
- 4 — İngiliz Kraliçesi *Elizabeth* tarafından *Üçüncü Sultan Mehmed* e hediye edilen orgu yapan ve 1599 da İstanbul'a getiren *Dallam*'ın hatıratı ile 1670 - 1679 tarihlerinde İngiliz sefaret rahibi olarak Türkiyede bulunmuş olan *Dr. Covel*'in hatıratı.
- 5 — *Cantacasin* : Türklerin menşei
- 6 — *Dopsch* : Avrupada kültür inkişafının temelleri
- 7 — *Wladmircev*: Mogolların içtimai hayatı
- 8 — *R.Pumpelly* : Anav hafriyatı
- 9 — *Teschner* : Anadolu yolları
- 10 — *Grenard* : Orta Asya coğrafyası
- 11 — *Babinger* : Osmanlı Müverrihleri
- 12 — *Balducci* : Rodosta Türk mimari eserleri

Bunlardan başka Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti azasından Bay *Sabahaddin Eyüpoğlu* tarafından tercüme edilen Profesör *Gabriel*'in *Anadolu Türk âbideleri*» adlı eserinin birinci cildi Kurum tarafından satın alınmıştır.

U. İ.